

MEDIÁLNÍ STUDIA

MEDIA STUDIES

JOURNAL FOR CRITICAL MEDIA INQUIRY

Building the scenes: první fanzinová konference v České republice
Miloš Hroch

To cite this article:

Hroch, M. (2019). Building the scenes: první fanzinová konference v České republice. *Mediální studia*, 13 (1), 115–118.

ISSN 2464-4846

Journal website: <https://www.medialnistudia.fsv.cuni.cz/>

1/2019

BUILDING THE SCENES: PRVNÍ FANZINOVÁ KONFERENCE V ČESKÉ REPUBLICCE

MILOŠ HROCH¹

První fanzinová konference se konala v únoru na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a organizačně ji zaštitily Ústav českých dějin, Centrum pro studium populární kultury, Archiv českých a slovenských subkultur. Mezinárodní setkání *Building the Scenes* se z velké části zaměřovalo na fanzinovou kulturu ve střední a východní Evropě před pádem železné opony a po něm, kde na mapě nezávislých a podomácku vyráběných časopisů stále zůstávají bílá místa. Výzkum fanzinů, tedy „nekomerčních, neprofesionálních, nízkonákladových publikací, které produkují, publikují a distribuují sami tvůrci“ (Duncombe, 1997), patřil po desetiletí přednostně do angloamerického prostředí. Jenže situace se mění a důkazem byla i fanzinová konference *Building the Scenes*, na níž se mezi 22. a 23. únorem sešlo téměř 30 konferenčních příspěvků od výzkumníků z Lotyšska a Litvy, Maďarska, Polska nebo Chorvatska, ale také z Řecka, Francie, Německa a Velké Británie.

Konference – jak uvádí pořadatelé – si dávala za cíl rozkrýt, jak neoficiální tištěná média pomáhala autorům v různých teritoriích konstruovat nezávislé kulturní scény, které se tematicky rozpínaly od umělecké avantgardy přes punkovou subkulturu po fanoušky fantasy a sci-fi.

Druhou hlavní otázkou konference bylo, jak povaha těchto scén formovala fanziny jako materiální artefakty a jak materialita těchto artefaktů ovlivňovala diskursivní vzorce. Zinová kultura bývalého východního bloku byla přitom zkoumána z pěti perspektiv, jak je definovali sami pořadatelé: historický kontext pozdního státního socialismu a postsocialismu, mocenské vztahy a kulturní kontext (mainstream versus alternativní média), typologie zinů podle obsahu, materiální kontext zinové produkce a dynamika zinové produkce v souvislosti se stabilitou vybraných scén.

V průběhu dvoudenní konference se prezentující soustředili na to, jak byly fanziny za státního socialismu oporou k budování „imaginárního Západu“ (Jurčák, 2018), nebo na jejich roli při zakládání sociálních a undergroundových hnutí. Nešlo ale jen o kulturní transfery, diskutovalo se také nad etickým kodexem fanzinových knihoven a archivů, které v Praze zastupovali Daniel Schneider a Christian Schmidt z berlínského Archiv der Jugendkultur se sbírkou 20 tisíc fanzinů z téměř 50 zemí. Promýšlely se metodologie a interdisciplinární přístupy k výzkumu fanzinů, diskutovalo se například o tom, jak se dají tradičně diskursivní subkulturní a kulturní studia kombinovat s teoretickým rámcem nového materialismu – což by mediálním badatelům mělo dát nahlédnout za roh diskursivních významů a zaměřit se na materiální povahu fanzinu jako objektu. Kromě toho všeho účastníci konference během dvou dnů pod vedením Craiga Hamiltona a Sarah Raine

1 Autor byl spoluorganizátorem reportované konference.

z britského akademického zinového žurnálu *Riffs* vytvořili také samostatný konferenční zin.

Vedle historizujících příspěvků, které shrnovaly vývoj fanzinových scén v různých koutech Evropy, zazněly i prezentace posouvající výzkum fanzinů z metodologického nebo teoretického hlediska. Z takto zaměřených příspěvků mě nejvíce zaujaly relační analýzy sociálních a geografických sítí. Samuel Etienne z pařížské EPHE-Université PSL vystoupil se svou geografickou analýzou francouzské zinové produkce *Mapování minulosti a přítomnosti DIY sítí za pomoci Geografického informačního systému: metodologie a první výsledky s punkovými fanzinými*. Stejně jako jinde po světě i ve Francii se fanziny staly základním stavebním kamenem undergroundové a punkové hudební scény. Etienne se zaměřil na nízkonákladové lokální fanziny s daleko větším dosahem, které ovlivňovaly hudební scény v jiných městech. Za pomoci GIS softwaru zrekonstruoval síť vlivu punkových fanzinů od 70. do 90. let. Na konferenci podrobně předvedl postup analýzy aplikovatelné na jakoukoliv jinou fanzinovou scénu. Prvním krokem je vytvořit si digitální databázi založenou na obsahové analýze vybraných fanzinů a dalším kategorizovat vazby mezi jednotlivými tituly, z nichž by měla vzniknout mapa vývoje undergroundových scén. Podle Etienne se dá za pomoci GIS sledovat také vývoj fanzinových sítí napříč státy, což by do budoucna mohlo dát vzniknout nějaké rozsáhlejší evropské mapě – v případě tuzemských fanzinů by bylo pro začátek zajímavé zmapovat konexe na polskou fanzinovou produkci během období státního socialismu v Československu.

Podobně jako Etienne se rozhodla mapovat hudební fanziny i Vendula Prokúpková, která se ve své studii zabývá propojením české a mezinárodní white-power hudební scény v 90. letech. Prokúpková představila, jak lze využít archivní fanziny rasistických skinheadů jako zdroj relačních dat pro rozkrývání struktur white-power scény a jak data interpretovat – a svůj přístup uplatnila při zkoumání vztahů české a mezinárodní krajněpravicové subkultury, přičemž se opírala především o data z analýzy koncertních reportů z českých a německých titulů. Z obou příspěvků je patrné, že pomocí relačních a geografických analýz se dá dobře sledovat, jak se napříč evropským prostorem reprodukovaly rituály, politické strategie a taktiky a docházelo k (sub)kulturním transferům.

Jak už bylo řečeno, nejčastěji citované teorie fanzinů vznikaly především v angloamerickém kontextu, proto často vedou do slepé uličky při snaze uchopit socialistické fanziny a definice se musejí modifikovat. Chris Atton (2002) mluví o alternativních médiích, mezi která se fanziny řadí, ve spojitosti s dekapitalizací (fanziny se nedělají pro peníze), deprofesionalizací (vyrábějí je zapálení amatéři) a deinstitucionalizací (vzpírají se jakýmkoliv státním institucím). Právě u třetího bodu narazíme, když chceme kategorizovat takové sci-fi fanziny v bývalém Československu, které byly produkovány se souhlasem státu a musely být registrovány u příslušných orgánů, jakým například byl Svaz socialistické mládeže.

S podobným problémem se potýkal při svém výzkumu Marko Zubak

z Chorvatského ústavu dějin v Zagrebu, též autor knihy *The Yugoslav Youth Press (1968–1980): Student Movements, Youth Subcultures and Alternative Communist Media* (2018). Zubak ve svém příspěvku popsal vcelku nepředvídatelné podobnosti mezi naprosto odlišnými médii, tedy západními punkovými fanziny ze 70. let a jugoslávským mládežnickým tiskem vznikajícím při státních organizacích, který punkové fanziny věrně napodoboval. Jugoslávský mládežnický tisk bylo zastřešující označení pro síť časopisů vydávaných studentskými organizacemi. Přestože měly spíš pomáhat šířit komunistickou propagandu, časopisy překonaly svůj původní účel, skrze ně do země proudily subverzivní myšlenky, inspirovaly vznik hudebních subkultur a provokovaly křiklavou vizuální stránkou. Podle Zubaka ale splňovaly několik rysů západních alternativních médií, jako je například neortodoxní vzhled, radikální obsah a šíření prostřednictvím alternativních distribučních sítí (Atton, 2002), přestože je vydával státní aparát. Podle Zubaka je kvůli takovým publikacím nutné v postsocialistických kontextech přehodnotit některé definice. Britský teoretik Dick Hebdige v průkopnické studii *Subkultura a styl* z roku 1979 píše o nebezpečí kooptace subkulturních strategií mainstreamem – jakmile se podle něj dostane punkový styl nebo fanziny do středního proudu, ztratí svoji radikální hranu a stane se z nich jen „neškodné divadlo“ (Hebdige, 2012). „Zatímco na Západě vyrůstaly na okrajích společnosti, v socialistické Jugoslávii vznikaly přímo v jádru systému, ale takové časopisy si dokázaly udržet svůj subverzivní potenciál,“ tvrdí Zubak.

Výsledky Zubakovy studie souzní s populární prací rusko-amerického antropologa Alexeje Jurčaka o poslední sovětské generaci *Bylo to na věčné časy, dokud to neskončilo* (2018). Jurčak se zaměřil na generaci svých vrstevníků, tedy mladých a vzdělaných obyvatel větších měst, kteří se se svolením státních úřadů věnovali nejružnějším hobby od sci-fi přes archeologii po rockovou hudbu. Upozornil tak na zvláštní paradoxy režimu, kde se všeobecný dohled střetával s podporou kreativity a sdílení vědomostí. „Symboly vnášely do sovětské reality novou dimenzi, která nebyla ani západní, ani sovětská,“ tvrdí Jurčak (2018). Na četných příkladech ukázal, jak si lidé vytvářeli vlastní „imaginární Západ“ – a Zubakova studie do této mozaiky skvěle zapadá.

Vůbec největším osvěžením konference *Building the Scenes* bylo, když se mohli fanzinoví výzkumníci – často spíš ponoření do teoretických konceptů a metodologických problémů – samizapojit do fanzinového provozu a pomohli vytvořit vlastní časopis. Proces tvorby fanzinu s improvizovanou redakcí, která sestávala z účastníků konference, řídili Craig Hamilton a Sarah Raine ze School of Media při Birmingham City University. Pod hlavičkou akademického zinu *Riffs Journal: Experimental Writing on Popular Music* vzniklo speciální pražské číslo: výzkumnice a výzkumníci posílali svoje osobní poznámky, malůvky z prezentací nebo zkrátka cokoliv je napadlo. Při tvorbě pražského vydání se Raine s Hamiltonem inspirovali v manifestu amerického femi-punkového hnutí (1991). Ten přetvořili pro akademické prostředí, aby vyzdvihli problematiku

popularizace výzkumů, které mohou jinak zůstat přístupné jen recenzním kruhům akademických žurnálů. Citujme některé z bodů: 1) akademici by měli pečlivě přemýšlet o formách komunikace; 2) vědomosti, které produkujeme, by měly být přístupné i lidem za prahem univerzit; 3) lidé, které zkoumáme, by se neměli ztratit ve způsobech naší komunikace. *Riffs Journal* vznikl právě proto, aby vykolejil akademiky ze zajeté tratě standardizovaných forem a citačních aparátů. Což se vydařilo i tentokrát.

Sdílení, komunitní cítění a participace by neměly zůstat uvězněné v definicích, na konferenci *Building the Scenes* se také díky Riffs osvobodily poučky od teorií a vstoupily do praxe. Protože právě vzájemná podpora je v kruzích úzce zaměřených výzkumných polí nezbytná. Výzkum alternativních, radikálních a DIY médií, mezi něž se fanziny řadí, je v kontextu kontinentální Evropy stále neprobádaným tématem – a konference *Building the Scenes* pomohla výzkumné pole vykolíkovat, zmapovat současný stav poznání a představit některé z výzev do budoucnosti.

LITERATURA:

- Atton, Ch. (2002). *Alternative Media*. Michigan: Sage.
- Duncombe, S. (2008). *Notes from Underground: Zines and the politics of alternative culture*. Portland: Microcosm Publishing.
- Hebdige, D. (2012). *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin/Volvox Globator.
- Jurčák, A. (2018). *Bylo to na věčné časy, dokud to neskončilo: Poslední sovětská generace*. Praha: Karolinum.

- Kathleen, H. (1991). *Riot Grrrl Manifesto: History as a Weapon*. *Bikini Kill Zine*, 2.
- Zubak, M. (2018). *The Yugoslav Youth Press (1968–1980): Student Movements, Youth Subcultures and Alternative Communist Media*. Zagreb: Srednja Europa, Hrvatski institut za povijest.

NÁVRAT FAKTŮ A PŘESVĚDČENÍ DO ŽURNALISTIKY? ZPRÁVA Z KONFERENCE DNY SV. FRANTIŠKA SALESKÉHO

TEREZA ZAVADILOVÁ

Během *Dnů sv. Františka Saleského* rezonovala ve francouzských Lurdech aktuální a náročná témata. Konference o médiích, která nese jméno patrona novinářského povolání, se již 23 let zaměřuje na katolickou žurnalistiku a obecně komunikaci církve s veřejností. Letošní téma znělo „Média a přesvědčení“ a diskutovalo o něm zhruba 250 novinářů, církevních mluvčích, vydavatelů, teologů, pedagogů nebo studentů ze třiceti různých zemí světa.

Žurnalistika v současné době, která je také někdy nazývána postfaktickou, čelí celosvětově krizi důvěry. Proto je nutné zdůrazňovat nejen význam spolehlivých a ověřených informací v životě člověka, ale i podstatu formování vlastních přesvědčení, silných názorů nebo mínění, která jsou podepřena adekvátní